

PÕLVNEMISLUGU

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kannusta. (Väike-Maarja)

Nr. 10

aprill

1999.a.

“PÕLVNEMISLUGU” luues arvasime, et lehe 10-nes number ilmub umbes EGS-i 10. aastapäeva pidustuste paiku. Nüüd on lehe pisjuubeli number käes, aga seltsi juubelini veel peaaegu aasta.

Pole aga õige vaadelda EGS-i Tallinna osakonnas toimunut ja laualehe arengut lahus.

“PÕLVNEMISLUGU” ilmumine 1997.a. detsembris oli muidugi tähelepanuväärne sündmus kogu seltsi ajaloos, sest kahtlemata aitab selline väljaanne kaasa seltsi eesmärkide ja ülesannete elluviimisele. Seltsi põhikirja kolm põhipunkti näevad ette enda poolt välja antud trükiste kasutamist uurimistöö arendamisel, senini aga oli trükivalgust näinud ainult “SUGUVÕSAUURIJA AB” (5 lehekülge). “PL”-st innustust saades ilmusid märtsis 1998 Tartu osakonna lehe “SUGUPUULANE” 1. number – tänaseni ilmunud 3 numbrit. Aprillis 1998 ilmus Viljandi osakonna häälekandja “GENEALOGUS”, mis on jõudnud 4 numbrini.

“PL” 1. number oli 8-leheküljeline, järgnevad juba 12-leheküljelised ning käesolev juubelinumber juba 18-leheküljeline ja veidi uudses kujunduses.

Lehe ajaloolist tähtsust rõhutab ka see fakt, et EGS-i eelkäija, aastatel 1931-1940 tegutsenud Eesti Eugeenika ja Genealoogia Selts ei jõudnudki oma perioodilise väljaandeni. Samal ajal avaldati aga erinevates lehtedes ja ajakirjades hulgaliselt genealoogiat tutvustavaid artikleid ja üleskutseid suguvõsaurimisele, nimede eestistamisele jms. Praeguses Eestis teiste meiega enam-vähem samu asju (eelkäijaid, nende elu-olu jm) paralleelselt uurivate seltside lehtedest oli selleks ajaks ilmunud Muinsuskaitse Seltsi Sõnumitest 33 numbrit. Külaliikumise häälekandja “Eesti Kodukant” 1. number ilmus 1998.a. alguses, aga Eesti Kodu-uurijate Selts ei ole oma häälekandjani veel jõudnud. Meie lehes nr. 1 toodud osakonna liikmete nimekiri aitas kaasa seltsikaaslastega tutvunemisele, näitas, kes veel samast linnaosast üritustel käib. 1997.a. lõpus oli Tallinna osakonnas 88 liiget so, kes elavad Tallinnas ja lähieümbruses Harjumaal. Täna seisuga on neid 102. Kui siis oli vanim 82 aastane ja noorim 20-nene, siis praegu on need arvud 83 ja 19. Täna numbris toome ära ka nende inimeste nimed, kes on osakonna ja seltsi üritustest aktiivsemalt osavõtnud.

1998.a. aprillis, PL 4. numbris võis teha kokkuvõtteid lehe poolt algatatud seltsiliikmete ankeet-küsitlusest, mis andis ammendava pildi uurijate probleemidest, eelistustest, tööde mahust ja –seisust. Selle ankeet-küsitluse tulemustest oleks pidanud seltsi juhatus tegema omad järeldused ning arvestama neid seltsi töö edasisel planeerimisel. Lehele on tekkinud küllaltki arvestatav autorite kollektiiv, aga nende uurimistöödest saame avaldada ainult kõiki lugejaid huvitavaid üldharivaid lõike. Toredad on nii üldtuntud toimingute ja kommete kirjeldused, kui ka erandlike juhtumiste avalikustamised. Heale jutustamisoskusele ja omapärasele kirjaviisile lisandub mõnel juhul ka anne anda kirjatükile tabav ja humoorikas pealkiri.

Päris palju on lehes käsitletud perekonnanimede panekut. See teematika pole kaugeltki veel ammendatud nagu paljud teisedki. On avaldatud ja jätkame edasi enne 1940.a. ilmunud genealoogiaalaste kirjutiste avaldamist. Kõige raskem on ikka veel leida pilte rubriiki “Üks vana foto”.

Täna päeva puhul autasustame järjekordselt ka uusi edukamaid autoreid seltsi embleemiga varustatud dokumentide kastidega. Autasu saavad L.Getreu, E.Paris, V.Roost, H.Allik ja H.Talvoja.

Veidi ka käesolevast juubelinumbri. Nagu näete, on siin valik ka suguvõsatabelite, -redelite, geneagrammide näidistest. On toodud ka näiteid sugupuu joonistest.

Meist endist sõltub lehe järgmiste numbrite sisukus! Praegu ei oska veel keegi öelda, millal täitub unistus - hakata välja andma EGS-i ajakirja. Ajakiri oleks eesti rahvale vajalik põlvnemisteaduse tundmaõppimisel, edasieksisteerimiseks eellastelt vajaliku energia ammendamisel ning rahvustunde tõstmisel.

Ants Roomets

Jätkates riigijuhtide tutvustamist ja nende juurtest lähtudes toome tänases lehes Konstantin Pätsi põlvnemisloos seoses tema juubelisünnipäevaga.

ESIVANEMATEST.

Pätside perekonnas on säilinud traditsioonina järgmine legend: umbes Põhjasõja ajal elanud esivanem hüüdnimega PIISKO, kes olnud Holstre veski jõukas mölder ja veski juurde kuulunud talu pidaja. Näljaajal (arvatavasti 1717) jaganud Piisko talurahvale lahkesti leivapäitse ja saanud sellega hüüdnime PÄTS. Veskit aga hakatud kutsuma Pätsi veskiks. Selle esivanema tegelik nimi on teadmata.

Suguvõsauurija Tiido Lauri kogutud andmete alusel oli üks Piisko poegadest nimega Hans Pätsiveski mölder ja selle juurde kuuluva koha nr. 105 peremees Viljandimaal, Paistu kihelkonnas, Holstre vallas. Holstre ja Aidu valla talupojad julgesid näljaajal 1717.a. augustis kuberner Golitsõni juures Peeter I-le palvekirja esitada, kuid Pätsiveski möldri osast selles teada ei ole.

Hansul ja tema naisel Eval oli 5 poega, kellest vanim Ado elas surmani Pätsiveskil ja pärandas koha oma mõnekuiusele pojale Hansule. Tegelikult peremeheks jäi aga Ado järgmine vend Hans(2), kuni oli sunnitud kogu perega talu maha jätma ja kolima Holstre valla Pirmaste külla, kus ta hakkas jälle möldriks. Hiljem rändas Hans(2) Puhja kihelkonda Kavilda valda, kuid tema poeg Ado(2) jäi Pirmaste veskit edasi pidama ja seda kohta tuntakse tänapäevani Pätsiveski nime all.

Hansu (1) kolmas poeg Hindrek elas algul vanal Pätsiveskil, kuid asus hiljem Holstre valla Rebase-Haini tallu kaasperemeheks. Nooremad pojad Juhan ja Peeter teenisid keisri sõjaväes. Peeter jäi vene-prantsuse sõjas kadunuks, Juhan aga teenis 1812/13.a. Liivimaa miilitsaväes, aitas organiseerida tsaari kütipolku ja teenis kindralkubernerilt vabadusekirja. 1814.a. Konstantin Pätsi vaaris Juhan abiellus ja asus algul samuti vaba mehena Pätsiveskile. Talurahvaseadus andis aga 1819.aastal kõik maad mõisnikule ja Pätsiveski läks 1820.a. revisjoniga võõraste kätte.

Algul läks Juhan Kaarli valla metsavahiks, sealt aga Öisu valda Karaski tallu Jüri Änilase kaasperemeheks. 1826.a. asus Juhan oma suure perega (3 tütar ja 3 poega) Heimtali valda Rabina tallu elama, hakates tegelema käsitööga. Juhani ja Reeda kolmas laps – poeg Hans (3) sai Rabina talu peremeheks, õppis puusepaks ja tegutses ehitusmeistrina. 1845-1848.a. vahetas perekond usku "hingemaa" saamiseks. Kogu Holstre vallast astus 12% elanikest õigeusku. Mõisnik Sieversiga konflikti sattunud perekond aeti talust välja ja Hans oma naise Mallega asus elama Viljandi linna. Neil oli ainult 2 last – Jakob ja Mari.

Poeg Jakob õppis isalt tiseriametit ja Viljandi meistrite juures ehituskunsti.. Temast sai kutseline ehitusmeister, kes töötas oma isast abilisega. Jakob käis maatameeste delegatsiooni tõlgina Peterburi Talvapälees 1873.a., mille järel 2-aastase Nikolai isa arreteeriti. Pärast vabanemist sai Jakob Tánassilma planeerimiskomisjoni liikmeks ja osales kroonumõisade tükeldamisel. Samal aastal müüs ta Viljandi maja ära ja ostis maad Pärnumaalt Tahku külast, kuhu rajas Põldeotsa talu, mida hakati Pätsi taluks hüüdma. Siin sündisid Jakobil ja Olgal (sünd. Tumanova, isa poolt venelane, ema päritolu teadmata) pojad Konstantin, Paul ja Peeter. Juba 1881.aastast peale tegutses Jakob Pärnus ehitusmeistrina ja 1882.a. pärast talu müümist asus pere jäädavalt Pärnu linna. Siin sündis samal aastal tütar Marianne. Jakob ehitas välja terve Raeküla linnaosa ja endalegi 3 maja. Lastest kasvasid tuntud ühiskonna- ja kultuuritegelased, ühest pojast aga sai Eesti Vabariigi esimene president.

Lühiaandmed on järgmised:

1. **HANS** (1747-1796), naine EVA.

5 last: ADO (1780-1811), HANS (1782-1835), HINDREK (1787-1848),

JUHAN (1787-1848), PEETER (1792- ?).

2. **JUHAN** (1787-1848), naine REET.

6 last: KADRI (s.1814), EVA (s.1818), **HANS** (s.1820), MARI (s.1822),

JUHAN (s.1825), TÕNIS (s.1829).

3. **HANS** (1820-1880), naine MALL.

2 last: **JAKOB** (s. 1848), MARIE (s.1844).

4. **JAKOB** (1848-1909), naine OLGA (endine Tumanova).

6 last: NIKOLAI (s.1871), **KONSTANTIN** (s.1874), PAUL (s.1876),

VOLDEMAR (s.1878), PEETER (s.1880), MARIANNE (s.1882).

5. **KONSTANTIN** (sünd.v.k. 11.veebruar 1874–surn. 18.jaanuar 1956).

Abiellus 1901.a. WILHELMINE (HELMA) Jakobi tütar PEED' ga, kes suri 1910.

2 poega: LEO ja VIKTOR.

Allikas: 1.Koguteos KONSTANTIN PÄTS, Tallinn, 1934.

2.Konstantin Pätsi muuseumi arhiivifondi materjalid

Koostaja: Elle Lees 20.märtsil 1999

EV president KONSTANTIN PÄTS

Aastakoosoleku-järgsed mõtted ja arvamused...

Heldin Allik

Viimati käisin aastakoosolekul 1995.aastal. Võrdluseks nüüdsega - mis esimesena meelde jäi, oli see, et siis, 4 aastat tagasi, oli kuidagi rohkem aega (või rahval endal tahtmist) omavahel oma uurimustest/tegemistest rääkida. Liikmetel oli oma töid rohkem kaasas ja nendega said ka teised tutvuda. Ja minu mäletamist mööda oli koosoleku aja sisse vist isegi planeeritud selline pikem paus omavaheliseks keskusteluks/tutvumiseks. Mis puutub töösse, siis, soovides teha konkursse ja rändnäitusi neist, oleks vist olnud targem teha "eelproov" ära just aastakoosolekul, paludes kõigil oma äranägemise järgi midagi kaasa tuua. Koos tutvudes, neid selle pilguga hinnates, oleks saanud ka juba näitusematerjali kokku.

Mis mulle aastakoosolekul ei meeldinud, oli see, kuidas ettekandjatele sõna anti. Täpsemalt öeldes, et katkestati ülekohtuselt Fred Pussi ettekanne. Ajapiirid olid ette antud kõigile. Kui H.Talvojal anti ca pool tundi ja ta esines tund aega, siis F.Pussile antud 3 minuti venimine näiteks kasvõi kümnele minutile ei oleks küll kelleltki tükki küljest võtnud. Iseasi, mida siin silmas peeti. Kui arvati, et eakamatele inimestele ei meeldi jutt Internetist, siis ei saa seda mitte üldistada. Minu kõrval istus aastates daam, kes huviga kuulas ja talle ei meeldinud see katkestamine sugugi. Paratamatult me ei saa seltsi tegevuses mööda minna Internetist ning mida varem seda teadvustame, seda parem. Ja just nüüd, lehekülje loomise ajal, oli õige aeg tutvustada seda ka liikmetele, parem ehk oleks olnud muidugi kohe arvutis seda demonstreerida, oleks olnud ka vanemale generatsioonile piltlikum selle kasutamise võimalus. Samuti ei saa olla põhjuseks see, et kõigil pole arvuteid isiklikuks kasutamiseks või ei oska neid kasutada. Kord kuu-paari jooksul EGS lehekülje vaatamiseks saaks kasutada avalikke internetipunkte, tuttavate-sugulaste abi. Kõige tähtsam aga, et EGS saaks oma arvuti. Eelkõige muidugi lehe tegemiseks, aga ka internetiühenduse korral ühenduse pidamiseks allosakondadega ja liikmetega, samuti liikmetele kasvõi EGS leheküljega tutvumiseks võimaluse andmiseks. Arvutiga jälle seondub muidugi oma ruumi teema.

Mind isiklikult ei häirinud, kui mõni ettekandja läks üle ajapiiride või ei rääkinud väga konkreetselt (nagu lähedalistujailt kommentaare võis kuulda). Kui saan vaid kord aastas liikmetega kokku (paljudele on see ainuke võimalus), siis ei taha tõepoolest seda päeva mööda saata vaid rangelt koosoleku-stiilis istudes. Seda enam, et seltsi põhitegevus – uurimine – eeldab ka info saamist omavahelistest kontaktidest, liikmete tehtud töödest. Ja aega liikmete omavaheliseks suhtlemiseks tuleks edaspidi anda rohkem. Kas alustada varem või saata ettekannete materjalid ja aastaplaanide projektid võimaluse korral juba eelnevalt osakondadesse tutvumiseks (et sellega ettekande aega kokku hoida) või loobudes väljastpoolt ettekannetest, nagu kirjutas A.Roomets eelmise koosoleku arvamustest.

Teiste osakondade lehed (Genealogus ja Sugupuulane) võiksid igast ühest vähemalt üks eksemplar olla ka Tallinna osakonnas (ja vastupidi), et siis soovijad saaksid sellega tutvuda, vajadusel koopiaid teha või siis terveid lehti vastavast osakonnast ise tellida. Aga Internetis võiksid olla vaid artiklite pealkirjad ja pikematest ehk mõne sõnaga sisu tutvustus. Ning keda miski huvitab, võtab ise juba vastava osakonnaga konkreetse lehe asjus ühendust. Lehte tervikuna Internetis avaldada pole mõtet, koormab liialt.

Ilmselt on meie suurim puudus – infopuudus. Seda nii seltsisisiselt kui ka seltsiväliselt.

Kõigepealt peaks olema kõigile kättesaadav liikmete nimekiri ja nimed, mida nad uurivad. Et omavahel infot jagada ja väljastpoolt seltsi huvitatuile teada anda. Parim lahendus minu arvates on siin sellise nimekirja pidamine EGS koduleheküljel (vähemalt kord aastas, pärast aastakoosolekut, vajalike muudatuste sisseviimisega).

Teiseks, ülevaade seltsis (ka eraldi osakondades) toimuvatest koosolekutest, loengutest, üritustest, väljasõitudest. See peaks põhijoontes ilmuma kas iga tegevusaasta algul laualehes või olema koduleheküljel internetis, hiljem võiks siis veel täpsustada. Mõte on siin ka selles, et, kui EGS liige liigub ringi ja satub näiteks Pärnusse, võib osaleda ka sealsel koosolekul või ettevõtmisel (analoogselt ülemaailmsete klubidega, kus klubi liige võib suvalisel maal sealse vastava klubi üritustel osaleda), NB! siit tuleneb ka kehtiva liikmepileti kaasaskandmise vajadus ja kasutamise võimalus. Teinekord saab osakondadestki huvitavaid ideid, mida siis tervele seltsile laiendada.

Kuna Internet on avatud kõigile, siis võib mõelda ka koosolekute/ürituste planeerimisel ja väljakuulutamisel - kas need on mõeldud vaid EGS liikmetele või kõigile huvilistele, pidades siin silmas näiteks kas uute liikmete juurdesaamist või lihtsalt seltsi tegevuse tutvustamist.

Kolmandaks, EGS-ga (ehk ka eraldi osakondadega) sidepidamise võimalus. Siin tuleks kõik olemasolevad (või tulevad) võimalused – telefonid, faxid, e-maili aadressid, postiaadressid, kontaktisikud (käsiposti edastamisel) – ära märkida nii laualehe sabas kui ka EGS koduleheküljel.

Kui neist kõigist on meil ülevaade, siis pole voldikuid massiliselt vajagi. Ehk vast mõnele EGS külalisele kaasa anda. Laualehes ja interneti koduleheküljel olev korrastatud info ja kontaktandmed on paremad, arvan. Ja nii või teisiti jäävad nii leht kui ka interneti kodulehekülg kõrvuti eksisteerima ja esialgu vähemalt peaks paljutki infot andma edasi paralleelselt mõlema kaudu. Edaspidi võib-olla selekteerub, milline teave kummaski.

Liikmete nimekiri ei saa muidugi iialgi täielikult valmis, kuid kord aastas, aastakoosoleku ajal, võiks välja panna selle hetke seisuga terve liikmete nimekirja, et kõik kontrolliks oma nimed/andmed. Ja see nimekiri võiks olla Internetis ka.

See nimekiri oleks ühtne, ei peaks olema eraldi nimekirju ei Pärnul, Viljandil ega Tallinnal (mõtlen, just uuritavate nimede osas oleks vajalik teada üle vabariigi, kellel ja kus mingi nimi esineb).

Igal aastal langeb osa liikmeid välja ja osa tuleb juurde. Koosolekul loeme ette need, kes on välja langenud, aga ei nimeta neid, kes juurde tulnud. See viimane on ehk olulisemgi, sest vanemaid olijaid ajapikku ikka teatakse juba. Aasta jooksul juurde tulnud liikmete nimed võiks ette lugeda aastakoosolekul ning neist kohalviibivad võiksid tõusta üles ja nõ näidata ennast. See on nagu nende vastuvõtmine seltsi ning ühtlasi nendega tutvumine korraga. Tähtis nii neile uutele kui ka meile, vanadele. Või teine võimalus, regulaarselt teadustada lehes, kes millal seltsiga liitus ning tema uuritavad nimed/piirkonnad. Nii oli minu mäletamist mööda ka ühes PL esimestes lehtedes. Aga see võiks olla regulaarne.

VÕRDLUUS

Tänu ühe meie seltsi tubli liikme tööle sai tõlgitud Suur-Stockholmi Genealoogia ühingu liikmete lehest "AnRopet" (Kutse) 1/1998 ühingu kevadkoosoleku kohta käivad teated. Nüüd saame seal kirjeldatud võrrelda meie märtsikuus toimunud aastakoosolekuga. Koosoleku rakenduses ja päevakorras suurt vahet ei ole, ettevalmistuses aga küll. Neil soovitatakse kodus ettevalmistada trükitähtedega kirjutatud sedel, millel on kirjas info uuritavate kihelkondade ja suguvõsade kohta. Kontakti leidmiseks teiste uurijatega soovitatakse sedel kaela riputada. Kui liikmetel on endal trükiseid või raamatuid, soovitatakse neid müügiks kaasa võtta. Samuti soovitatakse kaasa võtta oma uurimuste kokkuvõtteid teiste omadega võrdlemiseks.

Pärast koosoleku kõnede osa toimus neil nn. avatud uste päev. Selle all mõistetakse Riigiarhiivi, Sõjaväearhiivi ja Linnaarhiivi väljapanekutega tutvumist. Arhiivide töötajad vastasid seal kõigile esitatud küsimustele. Oli organiseeritud ka kirjanduse, kompuutriprogrammide jms. müük. Toimus raamatuloterii. "Küsimustelauast" võis saada vastuseid kõigile suguvõsaurimisega seotud küsimustele. Aastakoosoleku raames temaatilisi loenguid ei korraldata – need peetakse eraldi kogunemistel. Eelseisvate kogunemiste loetelus on täpselt ära märgitud ka kogunemispaikade aadressid ja kontaktisikute telefoninumbriid. Nendel telefonidel peavad ühingu liikmed nädal aega enne kogunemist teatama oma osavõttust või sellest loobumisest.

Tõlget vahendas A.Roomets

Mis tehtud, mis teoksil.....

EGS TALLINNA OSAKONNA LIIKMETE OSALEMISEST ÜHISÜRITUSTEL 1998.a.

Seltsi Tallinna piirkonna nimekirjas oli 1998.a. 114 inimest, nendest väljaspool Tallinnat elavaid 34. Kokkuvõte on tehtud kuue ürituse põhjal 10.01., 14.02., 18.04., 09.05., 10.10., 14.11.

Kaheksakümnest tallinlasest ei käinud ühelgi üritusel 26 inimest, kolmekümne neljast mittetallinlasest samuti 26. Keskmiselt osales ühel koosviibimisel 33 inimest.

Ühistegevuses osales 62 inimest 114-st, neist 5-6 korda 18, 3-4 korda 16 ja 1-2 korda 28 inimest. Aktiivsemate seltsiliikmete grupi moodustavad: Helvi ja Ulrich Hödrejärvi, A.Härma, H.Laht, K.Kesküla, V.Mäe, H.Linder, V.Liventaal, E.Nugis, M.Nõlvak, H.Reinsalu, J.Pill, L.Taal, A.Roomets, V.Roost, R.Tuisk, A.Tulp, H.Tuulik (5-6 korda) ja K.Ameerikas, T.Haga, E.Heinmaa, E.Lepp, P.Kippasto, V.Kruusmaa, K.Norvet, H.Onno, M.Nukk, H.Ritson, E.Takis, H.Talvoja, Ü.Roosnum, E.Tuulik, S.Tiro, A.Villemsoo (4-5 korda).

Passivsemad jätame mainimata – eks igäüks tea oma huvisid ja võimalusi ise kõige paremini, kerkib ainult küsimus, miks inimene maksab seltsi osalusmaksu, KUI MUIDUGI MAKSAB?

HELGI REINSALU

TALLINNA OSAKONNA UUED LIIKMED

1. TIJU ARGUS	13.03.1925	Tallinn, Ugala 25	516 255
	Keila –		IRAM, OSMAN, SOMMER
	Harju-Madise –		ALLIMANN, SEEMANN
	Hageri –		SOMMER
	Avinurme -		KLAUP
2. SIGNE TAEL	29.08.1968	Tallinn, Haljas tee 17	
	Muhu		MÜÜR, HOBOKAK, SIIG
	Viru-Nigula		LOIK, MATSI
	Hageri		RANDVERE
	Kose		WEITENBERG, SASILANG
	Väike-Maarja		KELINDEMANN, ROSS

TUTVUSTUS

Möödunud aasta detsembris on loodud EESTI AKADEEMILINE AJALOOSELTS. Esialgu on teada, et seltsi taasloojad loodavad edendada ajaloo uurimist, arendada teaduskontakte ja teaduslikku diskussiooni; peavad oma ülesandeks ajaloo õpetamise edendamist ja populariseerimist. Selts toetab ajaloo-alase kirjanduse väljaandmist ja uurimisstipendiumite ning preemiate määramist eduka töö puhul. Ajaloolaste senine koostöö on olnud katkendlik ning vajab tugevdamist. Seltsi looma oli kogunenud teadlasi, õpetajaid, muuseumitöötajaid ja teisi huvilisi. Akadeemilise ajaloo seltsi esimeheks valiti Tartu Ülikooli arhiivinduse õppejõud dotsent AADU MUST, aseesimeesteks Ajalooinstituudi teadur VALTER LANG ja magister ENN KÜNG Ajalooarhiivist.

Põhjalikuma tutvustuse avaldame siis, kui selts on avaldanud oma põhikirja, tutvustanud oma struktuuri ja sümboolikat ning võib juba midagi saavutuste poolele kanda.

Ants Roomets

TALUJUTUD III

Helgi Laht

Juhtus ka pikantseid lugusid. Minu onunaine Roosi (Raissa) oli samast vallast Rusi talust. Tema ema, Rusi talu perenaine, oli väga puhas inimene, (kõrvalseisjate meelest viis see puhtus kohati peenutsemiseni). See oli pere, kus pererahvas sõi teenijaskonnast eraldi, kuna teistes ümbruskonna taludes söödi üldreeglina koos. Nimetatud talus oli mitu aastat olnud teenijatüdrukaks Natiks kutsutud tüdruk. Nati oli vist pärit Setumaalt.

Ta oli vene usku ja ta õige nimi oli Natalia (setud ristisid oma lapsi põhiliselt õigeusu pühakute nimede järgi ja neid nimesid mugandati igapäevaelus: Jevdokia – Ode, Jegor – Jahori, Nadežda – Naadi jne). Natile oli väga meeldinud Rusi talu vanem perepoeg (ju ta oli ka perepojale meeldinud), kuid Rusi perenaine oli sellele vastu, et noored abielluksid: teenija pole perepojale paslik. Pealegi oli noormees gümnaasiumi haridusega, pikk, sihvakas ja mängis kõigele lisaks ka viiulit. Natil oli haridust vaid mõni klass, kuid ta oli väga ettevõtlik ja töökas, elurõõmsa ja lustaka loomuga. Ta mõtles kogu aeg igasuguseid krutskeid välja. Täpsemalt öeldes oli elu tema jaoks piisavalt rikas igasuguste sündmuste ja juhtumuste poolest ning neid tuli ära kasutada endale lustiks ja teistele naeruks. Nati põhipuuduseks oligi vähene kooliharidus ja – labane suu. Kui nüüd tänapäevaga võrrelda, siis võib olla ta polekski nii labane, no ehk ületaks vähe vähe praeguse keskmise ajakirjaniku või noorte tavapärase kõnepruugi. Nati oli lihtsalt sündinud valel ajal ja vales kohas. Kuigi ka talus võis mõnikord meeste suust kuulda vingeid sõnu, aga naistele pandi labasust pahaks. Natist oli saanud minu onunaisele hea sõbranna ja Nati oli seetõttu tihti meie peres külaline. Viktori – Roosi perre sündis tütar Tiiu. Nati hoidis väga oma sõbratari last, hoidis teda süles, kōdistas, naerutas ning kordas lapsele tihti: “Munad maha!” Onunaine oli kuri ja riidles Natiga, et see õpetab lapsele rumalusi. Natile tegi see vaid nalja ja ta jätkas oma mängu. Laps kuulis seda fraasi nii tihti, et tavapäraste esmaste sõnade kõrval – ema ja isa, oskas tüdruku ka seda Nati õpetatud lausejupikest. Natil tarvitses vaid tupp tulla, kui laps teda ise rõõmsalt selle lausekesega tervitas. Nüüd oli juba ka onu kuri, aga Nati vaid naeris ja hullas edasi.

Onunaine oli veneusuline, seepärast oli nende abielu onuga küll registreeritud, kuid mitte laulatatud. Et kiriklikult abielluda ja last ristida, pidi Roosi usku vahetama, sest onu ütles kategooriliselt, et tema veneusku ei lähe.

Otsustati siis kõik vajalikud tseremooniad korraga korraldada. Valgast paluti kohale kirikuõpetaja A. Tammik, kes oli kohapeal väga lugupeetud. Kirikuõpetajale mindi hobusega linna järele ja pärast talituste lõppu viidi õpetaja linna tagasi. See toimus 1942.a. jaanipäeva paiku ja onunaine meenutas hiljem, et kirikuõpetaja oli öelnud, et kui võimalik, siis tasuda osaliselt toidu näol.

Sugulased, tuttavad ja kirikuõpetaja olid kohal ning päeva pidulik osa võis alata. Kui onu ja onunaine olid laulatatud, jõudis kätte ka Tiiu ristimine. Üheks ristiemaks oli Nati. Laps oli Nati kätel, kui kirikuõpetaja lapse kohale kummardus ja talle vett pähe pani. Laps ehmus ja haaras oma käekesega õpetaja ametirüüst kinni. Olukord oli natuke naljakas, sest laps ei lase kirikuõpetajast enam lahti ja kutsus seega esile ümberseisjate muheluse. Nati tabab ära kujunenud meeleolu ja kōditab vaikselt last, mille peale laps ütleb vaikselt ehmunud häälele: ”Munad maha!” Võõrad ei saa aru, mida laps õpetajale ütles, õpetaja rüü pihus, kuid oma pere sai küll aru. Nagu oleks sellest veel vähe, kōditab Nati last veel ja Tiiu kordab fraasi, nüüd juba kindlama ja valjema häälega. Jutluses tekib hetkeline paus, oletatavasti kirikuõpetaja mõtestab sõnumit ja – jätkab siis rahulikult. Lapse ema ja vanaema punetavad näost, onu on vihase näoga, aga nooremate inimeste poolt kostab naeruturtsatusi. Pärast riieldi Natiga hullusti, et ta oma naljadega ei pea piire ja rikub ära püha talituse, kuid mis see enam aitas.

Nendest ristsetest jäi veel meelde, et onu jooksis pärast lapse ristimist ristimisveeega ümber maja ja viskas siis vee üle katuse. Pidi lapsele õnne tooma! Kuid sellest oli veel vähe. Pärast püüdis onu veel kuke kinni ja viskas temagi üle katuse, ikka tulevase õnne nimel. Kui kukk oli õhus, aitas ta ise valjuhäälselt kisades tiibadega kaasa ja maanduski teisel pool maja. Aga tõsiselt lärmakaks muutus kukk siis, kui tundis jälle maad jalge all. Paar nädalat pärast üle katuse lennutamist ei andnud kukk onule näolegi, jooksis eest ära, kui nägi onu tulevat. Hiljem olen kuulnud, et poeglapse

ristimise vesi visati katusele, et kasvaks pikk ja tugev mees– tütarlapse ristimise vesi aga visati õunapuu latva ja püüti ikka hästi kõrgele visata.

Õpetaja Eenok Haameri loengul Eesti ELK Konsistooriumis saime eestlaste usust kuulda paljugi sellist, mida varem ei teadnud, samuti kokkupuutepunktidest ristiusu ja eestlaste muistse usu vahel. Pühadki langevad kokku. Loitsudes avaldusid esivanemate soovid. Moraal sai alguse austusest metsa ja puude vastu, aga ka naabritega läbikäimisel lugupidamisest nende vastu. Tähtis oli laste ja vanemate vastastikune väärtustamine. Esimene eesti keelde tõlgitud piibel (1739.a.) oli ühtlasi esimene piibel väikerahva algkeeles.

II pärimus - ÜHES MÕISAS VALITSEJAKS OLNUD ESIISA RAHVUS KAHTLUSE ALL

18.-19. sajandi vahetusel elasid ühes tavalises Eestimaa taluperes 8 venda. Nagu tavaliselt, oli ka see talu juba mitu põlve selle pere pidada olnud. Ehk päris tavaline ei olnud aga see, et kuigi vanemad surid varakult, ükski poegadest ei jäänud talu peremeheks, vaid see läks teise pere kätte. Kaks venda võeti nekrutiks, kaks töötasid sulastena teistes taludes ja neli venda olid mõisas teenistuses. Kõige vanem vend oli läinud kohe peale isa surma nekrutiks ning vanuselt järgmine Hindrik jäi n.ö. perekonnapeaks, töötades ise sel ajal juba mõisas kokana. Ilmselt just tema tõi ka kolm nooremat venda mõisa teenistusse, sealhulgas ka noorima venna Jüri. Hindriku ja Jüri vanusevahe oli 17 aastat. Poisid olid tublid, töötasid mõisas kaua. Hindrik aga tegi neist suurima "karjääri". See oli veel aeg, kus pärisorjuslikud talupojad olid ilma perekonnanimedeta ning ei saanud vabalt liikuda (elukohta vahetada). Hindrik oma tubli ja ustava teenimisega aga pälvis mõisahärra erilise tänu ning selle eest anti talle 1816. aastal vabaduskiri. Ja juba samal aastal asus ta naabermõisa teenistusse mõisavalitsejana. Peale vabaduse oli vabaduskiri talle andnud ka perekonnanime ning muutnud ka eesnime mõisavalitsejale kohasemaks - temast oli saanud Heinrich Paader. Kuid ei läinud kaua, kui ka perekonnanimi muutus saksapärasemaks - Bader, ja ka tema ajavahemikus 1819 - 1824 sündinud lapsed Emilie Juliane, Paul Arminius, Carl Rudolph ja Adeline Wilhelmine olid kõik juba Baderid. Kui Paader'i puhul võis arvata, et perekonnanimi on tuletatud vendade kodutalu nimest Padriku, siis Bader annab veel ühe variandi. Nimelt sai Heinrich mõisahärralt vabaduskirja eelkõige sellepärast, et ta oli kaasas mõisahärra sõjakäigul olnud pojaga ning hoolitsenud haavata saanud noorhärja eest. Võimalik, et just selle tegevusega on seotud nimekuju "Bader". Tähendab ju see saksakeelne sõna nii arstijat kui ka kehapuhastajat üldiselt (habeme-, juuste-, küüntelõikajat ehk saunameest, kes lisaks eelnimetatuile ka laskis aadrit, ravis nahahaigusi ja lahtisi haavu).

Selle pere elu muutus aina saksameelsemaks ja -keelsemaks. Eeldused selleks olid olemas ka Heinrichi naise poolt. Tema naine oli pärit naaberkihelkonnast, kus naise isa oli ühes mõisas toapoiss. Pärast Heinrichi küllaltki varajast surma abiellus lesk jälle mõisavalitsejaga. Ka Heinrichi tütreid abiellusid mõisa ametmeestega – üks mõisavalitsejaga, teine aednikuga.

Pärast perekonnanimede panekut 1835. aastal võtsid Heinrichi eeskujul nimekuju Bader omale veel kaks tema vendadest. Ühel neist oli vaid tütar ning tema abiellumisega (ikka mõisavalitsejaga!) kadus nimi sellest harust. Teine oli noorim vend Jüri. Tema järgis vanema venna eeskujuga ameti valikul, olles algul mõisates aidamees, hiljem mõisavalitseja. Eluaegne mõisavalitseja oli samuti üks Jüri poegadest, Johannes Wolter, ning lühikest aega valitsesid või juhtisid mõisamajandust ka pojapojad Albert Ferdinand Konstantin ja Hugo Edmund Aleksander.

Seega neid kolme venda ühendas nimi Bader ja mõisavalitsemine. Ülejäänud 5st vennast kahe nekrutiks läinu saatus on teadmata, üks oli vabadik, üks kangur mõisas ja üks talupidaja. Ning viimasel kolmel olid ka erinevad perekonnanimed. Kõigil kaheksal oli aga üks päritolu, milles pole teadaolevalt jälgegi ei saksa ega rootsi rahvusest. Vende isa ja vanaisa olid sündinud samas kodukülas, vanavanaisa sünnikoht on teadmata, kuid abiellus ta sealsamas külas. Nad olid talupojad ning seotud ka mõisateenistusega, kuna olid ametis vahimeestena.

Tundub, et see pärimus on tekkinud tänu ülaltoodud kolme venna saksapärasele nimedele ja kauaaegsele teenistusele mõisates, mis kindlasti muutis neid saksikumateks! Elamine teise rahvusega lähestikku või koos avaldab rohkemal või vähemal määral mõju nii keelele kui ka elulaadile. Ja ongi kerge tekkima arusaam, et oled ise ka teisest rahvusest. Või ka mõnikord soovitakse olla teisest rahvusest... Saksa või rootsi verd võib ju olla esivanemates ka vanavanematest veel eespool või hoopis mõnes teises harus - kõik võib olla!!

Väljavõtteid loetust

Inno Salasoo LINAD JA TAKUD Vanemuise seltsi kirjastus 1998

Münu isa sündis kui Hugo-Leopold SOGENPITS. Sama perekonnanimi oli ka mul, kes ma sündisin 1929.a, esimesed kolm eluaastat. Siis eestistas isa meie perekonnanime: aastal 1932 sai meie perekonnanimeks Salasoo. Kuid kas endine nimi oligi võõrapärane?

Mäletan, et olin toda nime näinud kirjutatavat nelja moodi: ühe või kahe o-ga, b-ga või p-ga. Kui hiljem hakati ta algupära kirikuraamatutest järele uurima, selgus, et see oli puhas eesti nimi, kuigi pastorite saksapärasuse ja käekirja tõttu moondunud. Üks esiisadest oli saanud nimeks LOGANPIITS.

Raamatu arvustuses on öeldud:

Akadeemik Jüri Lotman, kellega Joann Lõssovilgi on olnud kokkupuuteid, on eristanud elulugu ja biograafiat. "Riviinimestel" on elulood, isiksustel biograafiad.

Õigus biograafiale sünnib siis, kui ühiskond väärtustab isiksust, kui isiksusele omistatakse kogu ühiskonnale oluline tähendus. Lõssovi lugu avaneb meile kui biograafia.

Soovitame lugeda

Malle Salupere

TÕED JA TÕDEMUSED

Olion 1998

Sakste ja matside jalajäljed nelja sajandi arhiivitolmus

Raamat sisaldab valimiku viimase tosina aasta jooksul arhiiviuuringute põhjal valminud, enamasti eesti, saksa või vene keeles ilmunud, tõlgitud ja täiendatud artikleid, mis pakuvad täiendusi mitmele eesti aja- ja kultuuriloo probleemile. Teemaatika kajastub kolmes alajaotuses:

1. Saksad ja matsid. Leiame uusi andmeid Tartu nõiaprotsessidest, Roseni deklaratsioonist, talurahvarahutuste ning reformide eel- ja järellugudest 1783. kuni 1905. aastani.
2. Eestluse tärkamisest ärkamisajani. Loeme maailma esimese talurahvalehe väljaandjast J. Ph. Rothist, Kr. J. Petersonist, L.Koidulast, kes, nagu kinnitab tema põlvnemisskeem 6. põlve esivanemateni, oli siiski täiseestlane, aga ka Jannseni organiseerimistalendi äratanud baltisaksa laulupidudest jm.
3. Ida- ja läänesuunaline kultuurivahetus ja -vahendus.

Raamatu kasutamist hõlbustavad viited allikatele ja nimeregister.

Asjakohast nalja

Noormees kohtus lõpuks oma unistuste neiuga ja tahab temaga abielluda. Suguvõsa on aga vastu. "Ta pole ilus!" - "Tal pole raha!" - "Tal pole kombeid!" - "Ta riietub lubamatult!" - "Ta vannub!" Lõpuks vastab noormees: "Tal on aga üks omadus, mis selle kõik tasa teeb – tal pole sugulasi."

"Kelle laps sa oled?" küsib onu väikeselt poisilt.

"Ma ei tea veel, " vastab see, "ristsed on järgmisel nädalal."

"Kas sinu suguvõsas on samuti kuulsaid inimesi olnud?"

"Igatahes, minu vanaisa oli kord ühel näitusel kümnetuhandes külastaja."

Kes oli

AIDAMEES. Kilter, kubjas, aidamees – need on põrgus kõige ees.

Pole päris selge, miks rahvaluules on mõisa ametmehed just sellises järjekorras.

Kubjas, kui teoliste, talupoegade poolt kõige vihatum alles teisena ja kilter – kupja käealune esimesena. Aidamees – kõige vähem vihatuna, alles kolmandana.

Võimalik, et sellise järjekorra tingis suupärasem ütlemine, riim.

Rahvaluules nimetatakse veel, et aidamees on asjamees. Seda ta kindlasti oligi, samasugune mõisa ees lipitsev, paruni kintsu kraapiv ja härra soosikuks saanud, mõningate soodustustega talupoeg.

Aidamehel oli mõisniku sissetuleku kindlustamisel oluline roll. Vastutas ta ju põllusaaduste (vili, kartul) vastuvõtmise (rehepapilt, kupjalt), koguse määramise (vakk, tünder), hoidmise (aidas), mõisa tarviduseks või müügiks ettevalmistamise (mõõtmise) ja kogu saakide rehnungi eest.

Aidamehe osa suurenes mõisa tulukusega – eriti veel 1760-ndatel aastatel, kui viljast hakati viina põletama. Viina tegemine kartulist sai alguse 1820-ndatel aastatel.

Mõisnik (või valitseja) andis aidamehele kõva käsu – kui palju tuleb ühele või teisele isikule vilja välja anda. Oli kindel nõue, et teatav kogus viljast saab põletatud märjukeseks. Teame, et viina müügist sadas mõisnikule kulda nagu vihma, sellest kerkisid Eestimaa mõisad, üks uhkem ja luksuslikum teisest.

Nälja aegadest puuduvad meetrikates andmed, et aidamees või tema pere oleks nälga surnud.

Mõnigi ürik tõendab aidamehe kurba saatust. Kundas on parunihärra isiklikult andnud 1794.a. aidamehele 20 hoopit arvestamisel tehtud eksimuste eest. Mõisahärra on aidamehe karistuseks lahti lasknud ja 1801.a. majastki välja ajanud. Härra ei hoolinud ka vabandustest, et seal (aidas) pesitseb tohutult hiiri, kes härra vara hävitavad ja temagi "jalust maha jooksevad".

Omalt ajalt Venemaal kirjutas Peeter I, et aidamehi ja sõjaväe varustajaid võib peale nende kahe aastast teenistust ilma armuta vangitorni heita.

MAGASIAIT

Magasiait oli valla kogukonna ühine ait vilja säilitamiseks.

Leevendamiseks pidevaid ikaldusi ja näljahädasid, mil mõisad polnud võimelised toitma oma rahvast (ega olnud sellest eriti huvitatudki), kohustati 1799.a. ukaasiga kõiki valdu looma oma magasiaida süsteem.

Talupojad said vajaduse korral sealt laenata vilja toiduks või seemneks.

Aidast välja antud vilja kogus märgiti nn magasiaida pulgale. Selleks oli kaks vaheliti kokku pandavat neljakandilist keppi, mille külgedele märgiti sälkudega (kriipsudega) laenatud vilja kogus. Pulga üks pool jäi aidamehele, teine pool laenajale (võlgnikule).

19.sajandi teisel poolel (talude jõukuse kasvuga) vähenes aidast vilja laenamine. Vald hakkas kogutud vilja müüma ja sellest rahast moodustati toitlustuskapital.

Magasiaidad kaotasid 20.sajandi esimesel kümnendil oma tähtsuse ja lõpetasid tegutsemise.

Paljudes kohtades, sh ka minu sünnikülas sai magasiait selle ehitamisel-loomisel rotikuuri nime ning sellest järelejäänud müürid kannavad seda nime praegugi.

Väino Mäe

Toimetus lisab:

“Huvitav on teada, et aidamehe pojana on sündinud Eduard Bornhöhe (E.Brunberg) Rakvere lähedal Kullaaru mõisas ja Lilli (Carolina) Suburg Pärnumaal Vändra kihelkonna Rõusa mõisa aidamehe tütre. Ed. Vilde on sündinud Virumaal Pudivere mõisas kupja pojana, üles kasvas aga Muuga mõisas, kus isa oli aidamees. Ka F.R.Kretzwald elas nooruses mõnda aega Hageri kihelkonnas Ohulepa mõisas, kus ta isa oli aidamees”.

Mida peaksime siin mõtlema? Aidameheks ei sobinud iga talupoeg. Ta pidi olema usaldatav, aga ka arukas. Ta pidi oskama rehnutti pidada, aga ta pidi ka nii saksa kui talupojaga oskama suhelda, sest kui tal need omadused puudusid, siis ei saanud ta teha oma tööd. Ta polnud ju sundija, temaga pidi ikkagi hästi läbi saama. Temalt võis saada abi, kui häda käes oli. Aidamehe laste elu oli arvatavasti kergem kui teomehe omadel. Polnud ähvardamas alatise näljahäda, said areneda ehk enam ka vaimuanded. Tihti peeti aidamehe lastest ka mõisas lugu ja võeti neid mõisalastele seltsilisteks, kus nad siis koos kasvasid ja said sageli ka enam haridust kui külalapsed. Soojemad suhted saksstega muutsid neid pahatihti ka saksikumateks. Seda pisut põlati või kadestati rahva hulgas, kuid kas see oligi nii halb?

PÕLVEST PÕLVE

Rene Eespere

Vanaisa meil oli kange mees
Püsis kangus selja sees suurte sakste ees.

Isa on mul aus ja hea, tööd teeb hoolega.
Mõnel õhtul räägib ta vaikselt minuga.

Palju aastaid elas ta kaugel külmal maal.
Rääkis oma pojaga videviku a'al.

Pojake, kullake, räägin nüüd sinule
Kuidas käis elu me ajal.

Mõndagi on hinge jäänud vanaisale
Kõigest sellest rääkis ta oma pojale.

Pojake, loota võin praegu vaid sinule
Targaks ja tugevaks saa.

SUGUPUDEST JA TABELITEST

Seltsikaaslaste seas tehtud küsitlus näitas, et suurel enamusel suguvõsaurijatest on tulemused veel vormistamata. Toimetus annab täiesti juhuslikult valitud (st saadaval olnud) näiteid nii sugupuu joonistamisest kui ka tabelina vormistatud uurimistulemustest. Oleks tore, kui keegi tahaks asja käsile võtta ning teostaks sel teemal uurimistöö, st näitaks, mitmel erineval moel on tööde tulemusi vormistatud, milliseid eelistatakse ning millised on kõige ilmekamad ja kergemini ka teistele mõistetavad.

Loodame ka edaspidi selliseid näiteid tuua ning palume teha selleks toimetusele kaastööd. Antud näidete kohta ei anta kommentaare, see võib tulla edaspidi. Mõnel näitel on sugupuult võimalik üht-teist välja lugeda, kuid see pole olnud eesmärgiks omaette, vaid just erinevate ja vast ehk enamlevinud sugupuu kujude tutvustamine ning soov ärgitada kõiki rohkem vormistamisega tegelema.

ÜKS SUUR TÖÖ ON JÕUDNUD KAANTE VAHELE

Koos Paidesse planeeritud seltsi aastakoosolekuga pidi Järvamaa muuseumis toimuma ka EGS-i tegemisi ning uurijate töid tutvustav näitus. Kuna aastakoosolek toodi üle Tallinnasse, siis jäi ära ka näitus. Enne seda teadet oli pr. Ene Liivik Raplast jõudnud oma uurimistöö materjalid näituse jaoks juba üle anda. Mul õnnestus nendega tutvuda. See oli hästi vormistatud ja väga mahukas teos (4 cm paks ja 170 lehekülge) “TAADLERITE-PÄRTELITE SUGUVÕSA” on

koostatud aastatel 1994-1998. Peale elulugude on kirjeldatud ka elu-olu eesti külades Krimmis. Selgitatud on rendikoha saamist ja pidamist Sakal ja Uikala asunduse rajamist. Pikalt ja põhjalikult on kirjeldatud elu Uikalas. Iga pere lugu täiendavad fotod noortest ja vanadest. Selgitavates märkustes teose lõpul oleks palju õpetlikku meile kõigile. Raamatule on lisatud veel 12 sugupuu tabelit. Väärrib märkimist, et enda mahuka töö kõrval on autor kaasanud perede elulugude kirjutamisele ka teisi sugulasi (9 inimest).

Uurimus on pühendatud autori varalahkunud isale Eduard Liivikule. Motoks on "Läbi meie elude voolab ajajõgi" (Ingrid Põldsaar).

Ants Roomets

Autori lahkkel loal avaldame Ene Liiviku poolt koostatud suguvõsaraamatust osa, mis on paigutatud seal pealkirja alla "Sissejuhatus". Täna sees lehes on ka genealoogilise tabeli näitena üks haru Liiviku suguvõsast - Erna Taadler I (lk.11).

SISSEJUHATUS

Käesolev töö "Taadlerite-Pärtelite suguvõsa" käsitleb kahe 1862.a. Krimmi rännanud ja Perekopi maakonnas Dzurtõi külas elanud pere, Taadlerite ja Pärtelite ning nende järeltulijate käekäiku. Peamine eesmärk oli mitte kõikehõlmava sugupuu koostamine, vaid inimeste saatuste jälgimine. Üksinda polnud see võimalik. Mind aitasid sugulased.

Minu ema Erna Liivik (s. Taadler, vanim praegu Eestis elav Taadlerite-Pärtelite järeltulija) jutustas elust oma lapsepõlvkodus Kuksema talus Dzurtõis, elu algusest Eestis, oma abieluaastaist.

Õed Tiina Treimann ja Eda Vabar, vend Enn Liivik, ema õe Valli Rummu (s. Taadler) lapsed Paula Laimets, Juhan Rumm, Andrus Rumm ja Jaan Rumm jagasid minuga oma lapsepõlvemälestusi.

Isa õde Mare Reter (s. Sandberg) jutustas Sandbergide perekonnast ja andis kasutada perekonnafotosid.

Valve Eerolt (s. Uuend) sain palju väärtuslikke Jakob Taadleri perekonna fotosid ja lahkelt rääkis ta oma ema ja enda elust.

Täna kõiki sugulasi, kes ei keeldunud mind aitamast, jutustades või pannes ise kirja oma mälestusi ja tähelepanekuid, täites peretabeleid, saates fotosid, dokumente jne.

Abist ei keeldunud ka tuttavad ja võõrad, kelle poole pöördusin. Täna!

Ja nii kujuneski ülevaade Taadlerite ja Pärtelite suguvõsast kollektiivseks loominguks.

Arhiivandmete põhjal tegin ülevaate Taadlerite ja Pärtelite suguvõsa otseliinist 18.sajandi keskpaigani. Nii Taadlerid kui ka Pärtelid elasid juba 18. saj. keskpaigas Järvamaal, Taadlerid Peetri khk-s Vodja mõisa maal Kurjavere (s.k. Kurjafer) külas ja Pärtelid Madise khk-s Albu mõisa alal Venevere (s.k. Wennefer) ja Vetepere külas. Mihkel Taadler läks 1857.a. Vodjalt Kuksema mõisa Jaani khk-s ja siit 1862.a. Krimmi. Madis Bertel lahkus oma perega isakodust Albu mõisas 1854.a. Kuru mõisa Ambla khk-s ja siit 1862.a. Krimmi.

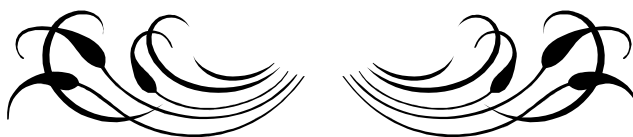
Töös on palju lahtisi otsi, palju küsimärke, mis vajavad vastuseid. Üks peamisi: puudub dokumentaalne tõestus Mihkel Taadleri ümberasumise kohta Krimmi 1862.a. See kõik nõuab uurimise jätkamist.

Töö ülesehitusest. Juhan ja Paulne Taadleril oli kaks tütart - Erna ja Valentine. Sellest lähtudes koosnebki töö kahest osast - "Erna Taadleri perekond" ja "Valentine Taadleri perekond". Kumbki osa jaguneb nende laste nimesid kandvateks ja laste elu käsitlevateks peatükkideks. Kummagi osa juurde kuuluvad sisu laiendavad lisad. Kolmas osa on Juhan Taadleri õe Natalja Künnapuu tütre Leontine Uuendi perekond.

Mõtte tegelda sugupuu uurimisega andis õde Tiina Treimann. Tema soovitas mulle õpetajaks nüüd juba manalateele läinud sugupuu-uurija Urve Kallastu. Nende kahe abil tuli minu ellu meelepärane tegevus – sugupuu uurimine.

Raplas, 1994-1998

Ene Liivik

MUISTENDEIST JA LEGENDIDEST

Koidula Amerikas

Eesti Kirjandusmuuseumis leidub väga palju huvitavat ainet ka meile, genealoogidele.

Rahvaluule kogujad on üle terve Eesti aastate jooksul kirja pannud vanu muistendeid, laule, rahvakombeid, huvitavate inimeste elu kirjeldusi. Kartoteegid on koostatud nii perekondade kui ka kogujate järgi. Nii on lihtne mõne piirkonna kohta saada teada palju huvitavat. Kartoteekides on ära toodud nii jutustaja nimi ja vanus, kui ka koguja nimi ja kirjaneku aasta.

Enamasti on jutud tontidest, vaimudest, kodukäijatest ja krattidest. Kirjas on, kes neid nägi, kas oli kummitajaks mõni konkreetne inimene, kuidas ta suri jne. Kodukäijaks oli enamasti mõni õnnetult surmasaanu või väga kuri inimene, kes ei saanud hauaski rahu. Krattid lendasid enamasti talust talusse vedades kaasa vilja. Endise aja tondid olid kõik selle aja inimeste, loomade ja teiste maapealsete olendite sarnased. Vastavalt aegade muutumisele on ka anomaalsed nähud muutunud. Praegu pole enam nähtud lihtsaid tonte ega kratte, vaid lendavaid taldreid ja humanoide teistest tsivilisatsioonidest.

Mõni aasta tagasi käisin Kirjandusmuuseumis enda poolt kogutud muistendeid üle lugemas. 1940.aastal oli meil Sausti algkoolis õpetajaks Joh. Eplik, kes oli ise suur rahvaluule koguja ja korraldas sel alal ka õpilastele võistluse. Tulemusi hinnati täiskirjutatud vihikute arvu järgi. Olin tollal 13 aastane ja asusin agaralt kirjutama, algul vanemate ja vanavanemate jutte, hiljem ka küla vanainimeste omi.

Olin need juba unustanud, aga lugedes neid hiljem uuesti leidsin sealt palju huvitavat. Näiteks minu ema olevat lapsena näinud vaime (surnu ilmutamist), arvas aga, et alates selle sajandi algusest ei saa ebamaised olevused enam maa peale tulla. Nad on väljatõrjutud moodsamate "hullutajate" poolt.

Minu isa jutustustest oli kõige huvitavam jutt meie perekonnanime saamise kohta.

Minu vanavanaisa elas oma perega suure metsa sees, talu oli mõisahärrade jahimaadel. Valgu mõisnik oli kord oma Taani jahisõpradega peatunud vanavanaisa talu õuel ja võõrad küsisid peremehe nime. Vanavanaisa vastas, et "Pääрни". Mõisnik ei olnud veel jõudnud temale perekonnanime anda ning seekord ühistöös see asi ära otsustatigi. Jahisõbrad leidsid, et tema kodumets on sama suur kui Ameerikas laiuvad metsad --- olgu see nimi siis "AMEERIKAS". Kirikukirja pandi esialgu AMERIK. Naabrimees sai hiljem mõisnikult perekonnanime KOLUMBUS.

Isa jutustuse järgi võinud see Pääрни olla Vigala mõisniku Berend Johannes von Üxkülli poeg. Nimelt olnud mõisnikul toapoisiks Taanist jahikoera vastu saadud noormees. Mõisas oli ka ilus toatüdruk, kelle mõisnik toapoisiga paari pani. Edasi läks nagu ikka – noorpaarile sündis poeglaps, kellele mõisnik lubas nimeks panna Berend ja võttis ta oma ristipojaks. Noor pere saadeti elama ühte tallu. Kirikukirjade ja hingeloendite järgi on endise toapoisini nimi taluperemehena Pabi Jani Ado, poeg aga nimetati maakeeli Päärniks. Kas Ado oli Taanist pärit, ei ole olnud võimalik tõestada. Parun olevat Kose mõisnikule tunnistanud, et ei ole kindel, kas Berend on tema või toapoisini laps. Ka Berend olnud noormehena mõisas toapoisiks, mänginud lõõtspilli ja teinud härrale tempe. Oli arvatavasti härrale sarnane, riietas end härra riietesse ja esines mõisateenijate ees härrana. Kord oli ta ka ühe kirikuposti pandud tüdruku piinarikkast seisemisest päästnud.

PULMAD EELMISEL SAJANDIL

Helgi Reinsalu

Minu vanaema Mari Lüüs ja vanaisa Peeter Piir abiellusid 1885.a. sügisel Võrumaal. Vanaema vennake Aadu (1878-1967) oli siis 7 aastane. Oma mälestusteraamatus "Talutarest Tartusse" ilmumise ajal 1957.a. oli Aadu Lüüs 77 aastane. Tema mälestused pulmadest on üldistatud kujul järgmised:

"Pulmadest mäletan ma õe Mari pulmi, kes viidi Pärsimäe tallu Peeter Piirile mehele. Ma olin siis veel üsna väike. Juba laupäeva õhtul tulid mõned sugulased meile, igal ühel oma pulmakink kaasas: liha, sai, või. Neid tuli pühapäeval juurde. Pühapäeval sõideti kirikusse laulatusle, muidugi pruut oma ja peigmees oma kodust. Enne olid nad kirikus kolmel pühapäeval üles hõigatud. Laulatusel oli pruudi peas elavatest mirdiokstest vanik ehk pärg, mis pidi neitsi tunnuseks olema. Kui õpetaja aru sai, et pruut ei ole neitsi, laskis ta vaniku peast ära võtta ja oh seda häbi, mis siis oli! Pruutpaari sõrmused olid hõbedast. Peale laulatust sõitsid jälle pruudirahvas ja peigmeherahvas kumbki oma koju. Koju sõites oli üksteise vahel võiduajamisi, kus mitmedki kraavi ümber kukkusid ja tihti ka päris raskesti haiget said. Päris pulm algas alles esmaspäeval. Siis tuli peigmeherahvas pruudi poole ja mida rohkem hobuseid, seda uhkem ja ausam. Sagedasti oli pulmarahval ka mõni lipp kaasas, harilikult vene keisririigi värvides, sest omi eesti värvisid siis veel meie kandis ei tuntud. Kui peigmeherahvas pruudi talu väravate ette jõudis, siis oldi neil seal vastas ja pandi väravale kinni. Küsiti passi, et kas on õiged mehed. Peigmeherahvas tõmbas pudelid taskust välja ja andis pruudirahvale juua. Siis tunnistati passid õigeks ja väravad tehti lahti.

Et meil elukamber väike oli, siis oli pulmalaud rehetares kaetud. Tagaseina ääres oli ilmatu pikk laud, mille ümber pulmalised istusid. Keskkohas laua taga oli seinale valge lina kinnitatud ja selle kohal istus peigmees pruudiga. Keegi auväärt külaline ütles mõned palvesõnad, siis lauldi ja hakati süüa. Söögiks oli harilikult klimbisupp, sült, mis tol ajal luudega koos keedetud ja lauale pandi, seapraad kapsaste või kartulitega, ka praetud vorstid, või, kohupiim, must leib, sai ja vatsad. Viimane oli sepikusarnane leib. Kes ainult vatsadega pulmad pidas, seda ei peetud küllalt peeneks, ka sai pidi ikka leiva kõrval olema. Aiaviljast olid laual kurgid ja äädikaga tehtud peedid. Joogiks oli isa tehtud õlu, mis hea maitses ja mida hea meelega ka joodi. Enne käärimist nimetati teda verreks, mis oli eriti magus. Õlut jätkus pulmadeks. Seda joodi enne ja pärast pulmi ja anti ka headele naabritele koju viia. Mõnele tähtsamale isikule viidi seda ise koju. Mehed võtsid vahepeal ka mõne topsi valget viina. Söödi kaks või kolm korda. Vaheaegadel käis noorrahvas põhtas tantsimas. Selleks oli rehealune puhtaks tehtud ja seinte äärde pingid asetatud. Pillimeesteks olid kutsutud või palgatud külamoosekandid. Neid oli kaks või kolm, kaks viiulimeest ja üks lõõtsapilliga või ka ainult kaks viiulimängijat. Nad mängisid mitmesuguseid tantsutükke. Nendel nime ei olnud või oli ka mõni kohalik rahvalik nimetus. Vahetevahel "võeti tsõõri", see on mängiti ringmänge. Poisid ja tüdrukud tegid suure ringi, üks või kaks oli ringi keskel. Lauldi ja refrääni ajal tantsiti.

Oli kombeks, et pruudi ema või õde jagas peigmehe sugulastele, eriti meestele andeid. Tsõõrivõtmise ajal pandi nende õlale paar kindaid.

Õhtul sõitis peigmees pruudiga minema. Kui pruut vanematega ja teiste sugulastega jumalaga jättis, siis nuttis nii pruut kui ka ta ema ja õed.

Teisel päeval sõitis pruudirahvas peigmehe poole, ees pruudi vend õe riidekastiga. Mida rohkem sõidukeid, seda ausam. Teel peatuti, joodi üle pudelikaela viina ja anti ka mõnele vastutulijale. Sõideti vahel ka üksteisest mööda. Peiu pool olid samuti värvad kinni, toimus passi nõudmine, naljatamine, joomine ja sisselaskmine. Nüüd oli pruudil juba tanu peas. Sel ajal ei pandud enam oma maatanu pähe, vaid osteti linnast. Sel olid lilled peal ja paelad või leifid taga. Pärastpoole olid nad õige väikesed ja ainult lagipeas nagu linnupesakesed. Tanu oli laulatatud mehenaise tunnuseks. See oli vanematele naistele otse pühaduseks. Nad ei käinud kunagi ega kuskil ilma tanuta. Räägiti koguni, et mõni naine ei panevat ilma tanuta jalgagi maa peale. Tal olevat öösel magades tanu päitse all ja kui ta hommiku ärkab, paneb ta enne tanu pähe ja siis alles tuleb voodist välja.

Tanu pähe panemine sündis juba esimesel õhtul peigmehe juures söögilaua taga. Keegi luges lühikese palve, siis lauldi mõni sünnis vaimulik laul. Selle järele tuli peigmehe ema ja pani tanu pähe. Kui ei olnud ema, siis tegi seda peigmehe vanem õde. Mõned naised läksid noorpaari voodit vaatama. Võtsid teki pealt ära ja vahtisid linu.

Peiu pool söödi, joodi, tantsiti ja võeti tsõõri nagu pruudigi pool. Mõned jõid ka valget viina, kuid päris purjus inimesi ma ei juhtunud just mitte nägema, samuti ka mitte riidu ega tüli, kõnelemata muidugi kaklusist.

Mõnikord harrastati ka kaasitamist, selleks läksid naised välja muru peale või kuhugi aeda, kus hakkas vastastikune kaasitamine. Üks naine kiitis pruuti, teine peigmeest. Nad improviseerisid ise palju lugusid, nii kiitust kui ka laimust, ei põlanud ka krõbedaid ja kahemõttelisi sõnu. Nad jõid vahel ka viina ja hakkasid jälle kaasitama. Kaske, kaske -oli alaliseks refrääniks. Muidugi kogunes nende ümber palju rahvast, kes naersid ja tundsid sellest head meelt. Peigmehe pool oli üks iseäraldus. See oli rahaviskamine. Vastu õhtut, mõni tund enne äraminekut, istusid peigmees ja pruut laua taha. Nende ees laua peal oli suur kauss, kaetud valge rätikuga. Laua peal ühel pool kaussi oli palju-palju pudeleid mitmesuguste viinadega, mis olid valged, punased ja kollased. Ühte valget viina, mis oli väga kange ja millel pudeli põhjas, uurmetes oli suhkur, kutsuti kristalliks, üht kollast nimetati kuldvasseriks ja ühe viina nimi oli kümmel. Kõige enne tuli pruudi isa ja viskas kaussi suurema rahasumma; rikas isa isegi sada rubla ja veel enamgi, teised lähemad sugulased 25, 10, 5 ja 3 rubla. Kui suuremad rahad olid visatud, algas peigmehe ja pruudi sugulaste vahel võidu rahaviskamine, eriti noorrahva hulgas, üks ütles peigmehe võit, teine pruudi võit. Kes viimasena viskas, see oli võitja. Selleks varustasid noormehed end juba ette peenrahaga, et saada võistelda. Igale rahaviskajale anti seda viina, mida ta tahtis või soovi järele ka õlut. Sellega tuli noorpaarile kaunis summakene kokku. On ka niisuguseid olnud, kes küll raha visanud, kuid pärast on oma raha tagasi võtnud.

Igas pulmas olid ka mõned kutsumata külalised ehk lapulised. Nad sõid ja jõid teistega koos ja olgugi, et neid ei armastatud, ei aetud neid siiski minema.

Nädala pärast tulid noored pruudivanematele külla, kuhu ka mõned lähemad sugulased olid kutsutud. Siis söödi ja joodi nagu pulmaski, kuid intiimsemalt, oma vahel, ilma laulu ja tantsuta. Seda kutsuti pärapüttideks. Ja jälle nädala pärast sõitsid pruudivanemad ja nende lähemad sugulased noorpaarile külla, kus samuti omavahel rõõmsad oldi. Ja sellega olid ka pulmad lõppenud ja pruut oli noorikuks muutunud. Selle nimega kutsuti teda kuni esimese lapse sündimiseni. Täheandan, et meie pool Vana-Antsla vallas ja osalt ka piirivaldades, Vastse-Antsla ja Vaabina vallas, pulmad taluperemeeste juures sedaviisi peeti. Olen paljudes pulmades väikelapsena käinud, sest isa-ema võtsid mind kaasa ja ütlesid, et laps näeb, kuuleb ja peab meeles.

Peab ütleva, et tütre mehelepanek ta vanematele küllaltki maksma läks. Nii pidid pruudi vanemad pruudi nimel peigmehe vanematele, õdedele ja vendadele mitmesuguseid riideesemeid kinkima, kaugematele sugulastele anti kindaid ja sukki, mida palju käepärast pidi olema. Peale veimevaka anti peretütrele mehele minnes veel kaasa kaks lehma, kolm lammast, siga, vahel ka hobune pika- või sõiduvankriga. Sel ajal hakkas ka rikka pruudi otsimine vähehaaval maad võtma ja moodi minema. Ja leidis peremehi, kes oma tütrele peale muu kraami ka veel palju raha võisid kaasa anda, mõned isegi mitmeid sadu rublasid. Oli kuulda ka tülisid, sest peigmees ei tahtnud enne laulatama minna, kui ei ole raha käes.

Oli kombeks kujunenud, et pruut ise kodus peigmehe riided, mis siis ka pruudi kulul õmmelda lasti. Selle vastutasuks sõitis peigmees pruudiga linna pruudiehteid ostma. Võru linna ei armastatud just hästi sõita, sest sealt ei saavat häid ehteid, sellepärast sõideti Valka, hiljemini isegi Tartusse. Kas peale laulatuskleidi ka veel midagi muud osteti, on raske ütelda. Mõned pruudid pidasid laulatuskleiti nii kalliks ja pühaks, et hoidsid seda oma riidekasti põhjas alles ja lasksid ennast kord neis rõivais ka matta. Laulatusõrmused ostis harilikult peigmees.

Räägiti ka sellest, et kui perepoeg hakkab naist võtma, siis tuleb tatrikut maha külvata, et oleks noorikule tatraputru süüa anda, mis teevat ta südame pehmeks ja temast saavat hea inimene. Edasi teati rääkida, et kui minia (mini) majja tuuakse ja ta esimest korda üle läve astub, siis tuleb enne seda läve alla kasukas laotada, et ta jalad kõige enne kasuka peale astuksid. See olevat hea. Kas seda ka tegelikult kuskil kasutati, on raske tõendada.

Sugulaste pulma kutsumine oli enamasti pruudi oma asi. Ta käis isiklikult kõik kutsutavad sugulased läbi, enamasti jala ja viis neile sõna, nagu seda nimetati. See oli muidugi pikk käik, kuid rõõmus ja hea käik.”

Vahendas Helgi Reinsalu

Sugulaste otsimisest

H.Talvoja teatas, et on tulnud kirju sooviga leida siinseid sugulasi. Meie lehes (ka ehk internetis) võiks olla kuulutuste all (või eraldi rubriik) nimed ja põhiandmed neist kirjadest. Huvitatud EGS liige võtab siis ise ühendust EGS-ga ja saab siis juba lisaandmeid sealt. Muidu jäävad kirjad seisma niisama, siis on vähemasti lehe kaudu avalikustatud (mõni leiab ehk sugulasegi sealt) või tehtud pakkumine neile, kes soovivad aidata. Inimesed välisriikidest otsivad sugulasi Eestist ka interneti kaudu. Teen siin väljavõtte nimedest, mis on aadressil <http://feefhs.org/baltic/ee/eerl/eerl.html> (Estonia Research List - EERL -). Soovitakse leida alltoodud isikute/perede eellasi, järglasi, perekonnaliikmeid. Kellel esineb see nimi sugupuus, saab juba nimetatud interneti aadressilt rohkem informatsiooni ning sealt saab ka isikute meiliaadressid, kes siis neid sugulasi otsivad.

Sellise otsinguvõimaluse peaks kindlasti panema ka EGS internetileheküljele, sest siis saaksid huvilised välisriikidest otse EGS leheküljel endast teavitada. Samuti meie inimesed (mitte ainult EGS liikmed), kes otsivad sugulasi nii Eestist kui ka välismaalt.

Nimed EERL'ist:

ALLER ja SAARMAN. Ernest ALLER sünd. Eestis 16.04.1892. Alide SAARMAN sünd. Eestis 22.11.1897. Alidel oli vend Paul SAARMAN.

Jacob CUDEQUEST

Peter HÄUSLER (HAEUSLER / HAUSLER) Andrese poeg, sünd. 19.06.1836 Laates. Tema vanaisa või vanavanaisa oli pärit Kagu-Eestist ja tal oli kolm poega. Anna EPRO, sünd. 23.12.1840 Põltsamaal (Oberpahlen), abiellus Peter HÄUSLER (HAEUSLER / HAUSLER)'iga 24.05.1864 Sangastes.

Johann Jakob JANTSON (Jaan JAHNSON ja Liisa MITT'I poeg), sünd. 13.03.1852 Torgel. Abiellus Lissa JÜR WETSON (JUERWETSON / JURWETSON)'iga (Johan ja Liisa JÜR WETSON'I tütar). Nende järglased: Johan JANTSON, abiellus Eda VARES'ega; Heinrich JANTSON; Karl JANTSON, tema poeg Axel JANTSON (TANNER); Woldemar JANTSON, tema poeg Barni JANTSON; Marta JANTSON, abiellus Hans KARU'ga; lapsed Elmar KARRO; Mary KARRO; Marta KARRO, abielus Wollie KÄSK (KAESK / KASK)'iga ja nende tütar Mary KÄSK (abielus ASHWELL ja poeg Igor); Nicolas JANTSON ja tema lapsed Hella (poeg Timo), Peter (3 tütar), Toomas (2 tütar);

August STROEDE, isa oli Carl või Karl.

Maria von HARTEN

Mihkel TREILOP sünd. Sindis 1860-1865; tema abikaasa Liisa, lapsed: Iuuli TREILOP sünd. 03.04.1888, Mari TREILOP (abikaasa KUUDER; Juri), Aleksander TREILOP. Iuuli TREILOP abiellus Jaan VELT'iga (sünd. 03.06.1886 Sindis), nende laps Leida Alice VELT sünd. 02.04.1916. Jaan VELT'I vanemad: Hans VELT ja Maria.

Juhan NIKOLAI sünd. 1885-90 Eestis, abielus Maria OTTMAN'iga. Lapsed (kõik sünd. Pärnus): Johannes NIKOLAI sünd. circa 1905, Klarisa NIKOLAI, sünd. circa 1907, Arseni NIKOLAI/pärast eestindamist NEEM/ sünd. 19.10.1911.

Karl PUKK (Samuel'i poeg) sünd. 1923, elas Antsla kandis.

Erich RAAMAT (Samuel'i poeg) sünd. Saaremaal 1920ndatel. Ema oli Emilje HAKKMAN-MUST.

Hilse KAAR sünd. Tallinnas 1920ndatel. Isa - Peeter, ema - VENDELIN, Linda. Vanavanemad: KAAR, Andrus ja MEIER, Tiina ning VENDELIN, Juhan ja PEARSON, Marie.

VALVAS. Taavi Valvas sünd. umbes 1780 Härjamaa talu.

WENZEL'ite perekond.

Heldin Allik

